

Gevaarlijke kruiden en de lever

Martijn ter Borg

Elke maand verschijnen er in de media en medische literatuur wel berichten over bijwerkingen van kruiden. Vooral voor de lever kunnen kruiden schadelijk zijn. Uit recente onderzoeken komt naar voren dat een belangrijk deel van de patiënten kruiden gebruikt, zelfs ter behandeling van leverziekten.

Van alternatieve middelen wordt vaak beweerd dat ze geen bijwerkingen hebben en dus ook niet schadelijk zijn voor het lichaam. In het verleden is maar al te vaak gebleken dat deze alternatieve middelen, en in het bijzonder kruiden, ernstige bijwerkingen en klachten kunnen veroorzaken. Dit terwijl ook over kruiden onder de algemene bevolking vaak de gedachte heerst dat ze veilig zijn omdat ze natuurlijk zijn. Zo werd België in het begin van de jaren negentig opgeschrikt door ernstige nierproblemen bij meer dan 100 mensen die Chinese kruiden hadden gebruikt om af te vallen. Inmiddels hebben ook al meer dan 30 van deze mensen kanker van de urinewegen ontwikkeld¹. Verder kunnen kruiden ook de werking van veel reguliere geneesmiddelen beïnvloeden. Bekend is hierbij vooral de interactie tussen Sint-janskruid (*Hypericum perforatum*) en bepaalde chemotherapie tegen dikke darm kanker waardoor deze chemotherapie niet meer goed werkt^{2,3}.

De laatste jaren lijkt er in het Westen een toename te zijn in de interesse in en het gebruik van kruidenmiddelen. Kruiden kunnen met name ook grote invloed hebben op en schade aanrichten aan de lever. Uit een onderzoek onder patiënten die een polikliniek voor leverziekten bezochten bleek 21% kruiden te gebruiken⁴. Dertien procent gebruikte deze kruidenmiddelen juist voor de behandeling van een leverziekte. Deze percentages kunnen bij bepaalde bevolkingsgroepen, bijvoorbeeld Chinezen, nog veel hoger zijn. In de Verenigde Staten is er tussen 1990 en 1997 sprake geweest van een extreme toename van 380% in het gebruik van kruidenmiddelen⁵.

Recent werden er op het Europese levercongres (EASL) resultaten bekendgemaakt van een onderzoek uit Singapore naar de oorzaak van leverfunctiestoornissen⁶. Gedurende een jaar werden alle patiënten met leverfunctiestoornissen onderzocht die waarschijnlijk werden veroorzaakt door medicijnen. Uiteindelijk bleek

84% van deze patiënten traditionele Chinese middelen te gebruiken, slechts 16% had leverfunctiestoornissen door reguliere geneesmiddelen. Een andere uitkomst van deze studie was dat traditionele Chinese middelen vaak versneden (vermengd) werden met reguliere geneesmiddelen. Hierdoor lijken deze kruiden te werken, maar dit komt dan door de toevoeging van reguliere medicatie. Een bekend voorbeeld is de toevoeging van Viagra® (en soortgelijke middelen waarvan de bijwerkingen nog helemaal niet bekend zijn) aan kruidenpreparaten die potentiebevorderend zouden zijn. Ze werken dan natuurlijk wel, maar met kruidenpreparaten heeft het nog maar weinig te maken.

Met name de Traditioneel Chinese Geneeskunde staat de laatste jaren in de belangstelling. Vanaf ongeveer 2100 voor Christus worden er in China al kruiden gebruikt voor de behandeling van allerlei ziekten. Chinese kruidenmiddelen zijn vaak mengsels van vier tot vijf verschillende kruiden. Hierdoor neemt de kans op bijwerkingen toe en wordt het moeilijker het kruid dat de bijwerkingen veroorzaakt te identificeren. Jin Bu Huan (*Lycopodium serratum*), een middel dat vooral in de VS veel wordt gebruikt als natuurlijk slaapmiddel, kan bijvoorbeeld zowel een acuut als een chronisch hepatitisbeeld (ontsteking van de lever) veroorzaken^{7,8}. Ook een middel als Ma-Huang (*Ephedra sp.*), dat in de VS vooral verkocht wordt als middel om af te vallen, kan acute hepatitis veroorzaken. Dit Ma-Huang bevat verder efedrine, een oud geneesmiddel tegen astma. Dit verwijdt de bronchiën, maar het verhoogt ook de bloeddruk, versnelt de hartslag, versnelt de werking van de schildklier en veroorzaakt slapeloosheid.

Er zijn in het verleden ook verschillende onderzoeken gedaan naar Chinese kruidenpreparaten voor de behandeling van eczeem. Tijdens deze studies zijn verscheidene gevallen van acute hepatitis beschreven en al de patiënten met deze bijwerking hadden kruidenmengels

gebruikt met *Paeonia erin*. Eén patiënt is zelfs overleden aan acuut leverfalen⁹.

Ook planten die pyrrolizidine alkaloiden bevatten kunnen leverschade veroorzaken. Er bestaat namelijk een dosisafhankelijke relatie tussen deze alkaloiden en leverschade¹⁰. In Jamaica zijn kinderen beschreven die levercirrose kregen na inname van bepaalde kruiden, die gebruikt werden om thee van te zetten. Later zijn er ook elders in de wereld vele patiënten beschreven met leveraandoeningen door kruiden(thee) die deze alkaloiden bevatten. Voorzichtigheid blijft dus ook met kruiden(thee) geboden. In Nederland zijn, met de komst van het Warenwetbesluit Kruidenpreparaten uit 2001¹¹, kruiden met meer dan 1 microgram per kilogram (of per liter) verboden. In dit besluit staat een hele lijst met kruiden en planten die deze alkaloiden bevatten. Ondanks dit verbod blijven er regelmatig kruiden opduiken die alkaloiden bevatten met alle gevolgen van dien.

Gamander (*Teucrium chamaedrys*) is een ander populair kruid, dat in Frankrijk was geregistreerd als middel tegen overgewicht en diarree maar ook gebruikt wordt bij jicht. Als je er thee van zet zou het weer werken bij 'keelontstekingen met veel slijmafscheiding'. De precieze samenstelling ervan was niet bekend toen het werd geregistreerd, maar de plant zou antiseptische en ontstekingsremmende eigenschappen hebben. Verscheidene patiënten met leverfunctiestoornissen zijn beschreven na inname van dit middel in Frankrijk, tot levertransplantatie en overlijden aan toe^{12,13}. Ook zeer recent is er weer een patiënt beschreven met een zeer ernstige ontsteking van de lever na inname van Gamander¹⁴. Het kruid blijkt de zogenaamde cytochroom P450 enzymen te beïnvloeden, deze enzymen zijn verantwoordelijk voor de afbraak van verscheidene stoffen in de lever. Via dezelfde familie van enzymen beïnvloedt ook Sint-janskruid de werking van zeer veel verschillende medicijnen, waaronder zelfs de pil. Verder bevat Gamander ook weer pyrrolizidine alkaloiden, waarover hiervoor al meer is geschreven.

Kava kava (*Piper methysticum rhizoma*) wordt wereldwijd veel gebruikt bij psychische aandoeningen zoals angststoornissen en depressie en is een traditioneel middel afkomstig uit Hawaï. De wortel van de kava plant wordt van oudsher gebruikt om een

Kava kava

drank van te brouwen dat als 'genotmiddel' wordt gebruikt. Het is een middel dat in veel landen vrij verkrijgbaar is. Gelukkig is de verkoop in Nederland sinds 2003 verboden (wel als laatste van alle EU landen)¹⁵, al is er op internet nog steeds veel informatie over kava

Noni

kava te vinden. Er zijn echter wereldwijd zeer veel beschrijvingen van patiënten, vooral vrouwen, met leverfunctiestoornissen na inname van kava kava. In een studie zijn negen patiënten beschreven met acuut leverfalen na inname; acht patiënten hebben een levertransplantatie gekregen, maar uiteindelijk zijn er toch drie patiënten overleden¹⁶.

De laatste jaren is Noni-sap (*Morinda citrifolia* of Indiase Moerbeibes), sap van een Polynesische tropische fruitsoort, een zeer populair middel in vrijwel de gehele wereld door een uitgebreide reclamecampagne. Het is een plant die in de tropische oerwouden van India groeit en smaakt naar rotte kaas¹⁷. Inheemsen noemen hem 'de vrucht van God' en een legende zegt: 'Hij die hem eet wordt 100 jaar oud'; voor de plaatselijke bevolking is de plant dan ook heilig. Het wordt aan iedereen aanbevolen voor dagelijks gebruik om (vitamine-)tekorten aan te vullen en werkt tegen zowat elke ziekte: kanker, hoge bloeddruk, depressie, herpes, maar ook tegen hepatitis. Volgens producenten verbetert het het immuunsysteem, verhoogt het de weerstand en bevordert het een goede celbouw en -structuur. Het is wel een duur sapje, een liter kost tussen de 20 en 40 euro terwijl de kostprijs van de ingrediënten maar ongeveer 2 euro per liter bedraagt; volgens Forbes zit er dan ook een piramidespel-achtige organisatie achter¹⁷. Ook bij dit Noni-sap zijn de eerste gevallen van leverschade al beschreven¹⁸.

Naast deze korte opsomming van kruiden die leverfunctiestoornissen kunnen geven, zijn er natuurlijk nog veel meer kruidenmiddelen die bijwerkingen hebben. Waarschijnlijk worden zeer veel bijwerkingen van kruiden niet geregistreerd of gemeld. Dit is namelijk niet verplicht omdat kruidenpreparaten niet vallen onder de medicijnen maar onder de voedingssupplementen. Bijwerkingen van kruiden kunnen echter wel gemeld worden bij het Lareb (het Nederlands Bijwerkingen Centrum). Door onderrapportage kunnen de schadelijke gevolgen van kruiden in Nederland misschien nog wel groter kunnen zijn dan nu wordt aangenomen. Het is dan ook iets waar veel patiënten en artsen niet (vaak genoeg) aan denken en artsen vragen daardoor

ook niet (vaak genoeg) naar kruidengebruik als mogelijke oorzaak van leverfunctiestoornissen. Verder is de diagnose moeilijk te stellen omdat tal van oorzaken en andere leverziekten uitgesloten moeten worden (het is een diagnose per exclusionem). Omdat de werking van kruiden meestal afwezig of beperkt is, er weinig onderzoek wordt gedaan naar (bij)werkingen van kruiden, en omdat ze potentieel schadelijk kunnen zijn voor onder andere de lever, moet het gebruik ervan dan ook afgeraden worden, vooral bij mensen die al een (andere) leverziekte hebben. ●

Drs. M.J. ter Borg is arts-onderzoeker

Literatuur

1. Vanherweghem JL. et al. Lancet 1993;342:387-91
2. Mathijssen RH. et al. J Natl Cancer Inst. 2002 Aug 21;94(16):1187-8.
3. Hu Z. et al. Drugs 2005;65(9):1239-82
4. Strader DB. et al. Use of complementary and alternative medicine in patients with liver disease. Am J Gastro 2002;97:2391-2397
5. Eisenberg DM. Trends in alternative medicine use in the United States,1990-1997. J Am Med Assoc 1998;280:1569-1575.
6. Wai CT. et al Journal of Hepatology 2006; 44 (suppl. 2): S266.
7. Woolf GM. et al. Acute hepatitis associated with the Chinese herbal product Jin Bu Huan. Ann Intern Med 1994; 10: 729-735.
8. Piciotto A. et al. Chronic hepatitis induced by Jin Bu Huan. J. Hepatology 1998; 13:437-442.
9. Davies EG. et al. Chinese herbs for eczema. Lancet 1992;346:674.
10. <http://www.cfsan.fda.gov/~mow/chap42.html>.
11. <http://www.overheid.nl/>; onder kopje 'officiële publicaties' zoeken op 'kruidenpreparaten'.
12. Mostefa-Kara N. et al. Fatal hepatitis after herbal tea. Lancet 1992;340:674
13. Mattei A. et al. Liver transplantation for severe acute liver failure after herbal medicine (Teucrium polium) administration. J Hepatology 1995;22:597.
14. Starakis I. et al. Hepatitis caused by the herbal remedy Teucrium polium L. Eur J Gastroenterol Hepatol 2006; 18:681-683.
15. http://www.regering.nl/actueel/nieuwsarchief/2003/02February/14/42_13960.jsp
16. Stickel F. et al. Hepatitis induced by Kava-kava (Piper methysticum rhizoma). J. Hepatology 2003;39:62-67.
17. http://www.forbes.com/forbes/2004/0524/178_print.html.
18. Millonig G. et al. Herbal hepatotoxicity: acute hepatitis caused by a Noni-preparation (Morinda citrifolia). Eur J Gastroenterol Hepatol 2005;17:445-447.

● Kort ●

Twee bestuursleden VtdK geëerd

Op 6 mei werd aan VtdK-secretaris Frits van Dam door KWF Kankerbestrijding de Prof. dr. P. Muntendamprijs 2006 uitgereikt. Prof.dr. Frits van Dam was ruim 30 jaar verbonden aan het Nederlands Kanker Instituut - Antoni van Leeuwenhoek Ziekenhuis (NKI-AVL). Hij kreeg de prijs omdat hij een brug heeft weten te slaan tussen arts, psycholoog en verpleegkundige. Dit deed hij door methoden te ontwikkelen voor de verbetering van de kwaliteit van zorg voor de kankerpatiënt. KWF-voorzitter Marten Oosting reikte de onderscheiding uit op 6 mei 2006 tijdens de 57e Algemene Ledenvergadering van KWF Kankerbestrijding in het Beatrixtheater in Utrecht. 'Angst, pijn, vermoeidheid en geheugen- en concentratiestoornissen beïnvloeden de kwaliteit van leven', aldus Van Dam in het persbericht. Naar al deze aspecten heeft hij met zijn onderzoeksgroep de afgelopen 35 jaar onderzoek gedaan. Recent nog naar geheugen- en concentratiestoornissen die het gevolg zijn van chemotherapie. Een van Van Dams belangrijkste onderzoekslijnen was die naar pijn en pijnbestrijding bij kankerpatiënten. Een belangrijke rol was daarbij weggelegd voor verpleegkundigen. Frits van Dam is psycholoog en emeritus bijzonder hoogleraar 'Kwaliteit van leven bij chronische en/of levensbedreigende ziekten' bij de

vakgroep Klinische Psychologie aan de Universiteit van Amsterdam. De Muntendamprijs bestaat uit een oorkonde en een penning. Daarnaast mag de heer Van Dam voor een bedrag van € 50.000 een bestemming aangeven binnen de kankerbestrijding.

Op koninginnedag 2006 heeft het Hare Majesteit behaagd om onze voorzitter dr. Cees Renckens te benoemen tot Ridder in de Orde van Oranje Nassau. Hij ontvangt de koninklijke onderscheiding voor zijn 'niet aflatende strijd in woord en geschrift tegen de kwakzalverij'. Tijdens de plechtigheid op 28 april in zijn woonplaats Hoorn, waar hem de versierselen behorend bij deze onderscheiding werden uitgereikt, memoreerde de burgemeester hoe Renckens, die sinds 1988 het voorzitterschap van de VtdK bekleedt, deze Vereniging nieuw leven inblies en maakte tot de bloeiende vereniging die het nu is. Hij is auteur van vele publicaties op het gebied van kwakzalverij en alternatieve geneeswijzen. Renckens sprak in zijn dankwoord, naast zijn diepe dankbaarheid voor de eer die hem te beurt was gevallen, zijn verbazing uit dat Hare Majesteit de afgelopen jaren meermalen aan acupuncturisten en homeopaten dezelfde of nog hoger eer heeft toegekend. Wat vindt de Majesteit nu eigenlijk zelf van kwakzalverij, zo vroeg hij zich af. ●

De redactie